

СИСТЕМНІ АСПЕКТИ ПРОФІЛАКТИКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Буковинський державний медичний університет (м. Чернівці)

Дана робота є фрагментом НДР «Прогноз здоров'я населення України», № держ. реєстрації 0110U003070.

Вступ. За традиційним поглядом профілактика постає як система державних, соціальних, гігієнічних та медичних заходів, що спрямовані на забезпечення високого рівня здоров'я та попередження хвороб.

За основами законодавства України про охорону здоров'я – це система соціально-економічних та медичних заходів «по викоринюванню причин виникнення і розвитку хвороб, побудові найбільш сприятливих умов для охорони здоров'я, вихованню фізично та духовно міцних людей», як соціальна політика, що проводиться «державою в інтересах здоров'я всього народу».

Ці визначення вірно позначили поняття профілактики, але, в той же час, не висвітлили конструктивний зміст цього поняття для практики охорони здоров'я.

Мета дослідження – виділити системні аспекти змісту профілактики для практики охорони здоров'я.

Об'єкт і методи дослідження. Об'єктом дослідження постають профілактичні аспекти інформаційно-методичної системи галузі охорони здоров'я. В роботі використано системний прикладний аналіз, адаптований до медико-соціальних досліджень [2];

Результати досліджень та їх обговорення. Численні наукові роботи і цільові клінічні дослідження, які присвячені профілактиці, мало дали з боку опису принципів і схем підходів до управління певними заходами спостережування і вимірювання їх дієвості.

Причини криються у складності соціальних та інституціональних умов, в яких профілактичні програми впроваджуються, у безлічі та різноманітності чинників, від яких залежна їх дієвість, у відсутності теорії управління профілактикою (існує тільки сукупність несистематизованих ідей).

Теоретичні дослідження, здійснені автором за власною розробкою прикладного системного аналізу, дозволили вийти на наступні провідні системні аспекти змісту поняття «профілактика» – профілактика з системної точки зору це:

- **спрямованість** дій;
- **функція** (сама дія);
- **завдання**, яке необхідно вирішувати;

– **виключення умов**, які створюють дисгармонію в життєдіяльності окремої людини або групи людей (населення);

– **посилення захисних функцій** окремої людини або населення за рахунок їх стимулювання та підтримки (для населення це набір масових оздоровчих заходів, відпочинку, реалізації законодавства про працю, сім'ю, шлюб тощо).

Виходячи з наведеного, **метою профілактики** постає побудова системи, в якій будуть усталено та спрямовано перебігати процеси нормальної життєдіяльності як індивіда, так і населення.

Тоді, метою профілактики **для індивіда** (за визначенням його стану «здоровий» чи «практично здоровий») постає побудова системи із властивістю гарантоспроможності, в яких людина обґрунтовано покладається на виконання дій, для яких ця система призначена.

Зазначимо, що це припускає розуміння профілактики як дій, що спрямовують процеси, які перебігають, в їх усталене функціонування.

Приклад: дозування ліків з метою усунення тенденції до «зламу» дієздатного стану організму із досягненням усталеного та стабільного його функціонування.

Водночас, метою профілактики **для населення** постає:

– **досягнення усталеної спрямованості** перебігу процесів здоров'я (процеси самі йдуть);

– **досягнення фіксованої тенденції** щодо спрямованості перебігу процесів здоров'я за необхідними нам ознаками («+» чи «-»).

Приклади: зменшення смертності, збільшення середньої тривалості життя тощо за рахунок певних профілактичних заходів.

Щодо виходу на класифікацію профілактики, то остання повинна бути похідною від складових поняття «здоров'я». Ураховуючи, що таких складових три: внутрішня життєстійкість, зовнішня життєстійкість та гранична тривалість життя [1], методологічною і, відповідно, інформаційно-методичною основою класифікації профілактики постає наступна градація дій (заходів):

1. Суто **«внутрішня» профілактика** – діяльність, яка спрямована на попередження і усунення негативного для системного об'єкта (індивіда, сім'ї, населення) перебігу процесів всередині неї самої;

2. Суто **«зовнішня» профілактика** – діяльність, яка спрямована на попередження і усунення не-

гативного для системного об'єкта (індивіда, сім'ї, населення) перебігу процесів в середовищі його існування, життєдіяльності (як фізичному, так і соціальному);

3. «Зовнішньо-внутрішня» та «внутрішньо-зовнішня» профілактика – діяльність, яка спрямована на попередження та усунення негативних для системного об'єкта (дему, населення, популяції) змін у функціях всередині або в оточенні об'єкта (власне першопричина викликає напрям попереджувальних дій).

Зазначимо, що тут ураховуються наступні характеристики об'єкту та профілактичних заходів:

- внутрішні та зовнішні статусні характеристики об'єкта (за станом здоров'я, віком, статтю, професією, місцем мешкання, укладом та способом життя тощо)

- спрямованість видів профілактики за вектором «+» чи «-»;

- швидкість впливу цих заходів (часові періоди проведення, повторення заходів, їх дублювання);

- обсяг заходів;

- рівень (щабель) впровадження заходів;

- ступень «локальності» впроваджуваних заходів.

Виходячи із наведеного, засвідчимо, що профілактика – невід'ємна складова управління, як

здоров'ям так і системою охорони здоров'я, і структурний поділ її належить повністю узгоджувати із структурними складовими поняття «здоров'я». Відповідно до цього, системна класифікація профілактики вимагає формування нових (або оновлення діючих) структур інформаційного та методичного забезпечення управлінських рішень в галузі охорони здоров'я.

З боку практики (програм) охорони здоров'я під профілактикою належить розуміти:

- підбір (або вибір) дій (заходів) з урахуванням властивості їх «гарантоспроможності»;

- контроль виконання цих дій (заходів) з урахуванням властивості їх «модифікованості» (за різноманітністю ознак, що спостерігаються – для співставлення наслідків дій певних заходів із «досвідом» роботи системи) для узгодженого управління заходами, зміни технології їх впровадження, їх функціонування.

Висновки. Визначено структурні складові системного поняття «профілактика». Запропонована системна класифікація профілактики для практики охорони здоров'я.

Перспективи подальших досліджень. Теоретичний аналіз буде поглиблений із залученням теорії здоров'я, управління здоров'я та управління охороною здоров'я.

Література

1. Тимофієв Ю. О. Концепції охорони здоров'я та інтерфейсний підхід до їх реалізації / Ю. О. Тимофієв, В. Л. Таралло // Хист. – 1993. – № 1 – С. 24-28.
2. Таралло В. Л. Здоров'я населення: інформаційно-методичне забезпечення прогнозованого управління / В. Л. Таралло. – Чернівці, 1996. – 175 с.

УДК 616. 1/9-084:613/614

СИСТЕМНІ АСПЕКТИ ПРОФІЛАКТИКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Таралло В. Л., Вацик М. З.

Резюме. В статті наведено системні аспекти змісту профілактики, її мети та градації дій. Використана власна розробка системного аналізу. Визначено структурні складові системного поняття «профілактика». Запропонована системна класифікація профілактики для практики охорони здоров'я.

Запропоновано удосконалити інформаційно-методичне забезпечення управлінських рішень в галузі охорони здоров'я.

Ключові слова: системний аналіз, профілактика, управління, охорона здоров'я.

УДК 616. 1/9-084:613/614

СИСТЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ПРОФИЛАКТИКИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Таралло В. Л., Вацик М. З.

Резюме. В статье изложены системные аспекты содержания профилактики, её цели и градации действий. Использована собственная разработка системного анализа. Определены структурные составляющие системного понятия «профилактика». Предложена системная классификация профилактики для практики здравоохранения. Предложено усовершенствовать информационно-методическое обеспечение управленческих решений в здравоохранении.

Ключевые слова: системный анализ, профилактика, управление, здравоохранение.

UDC 616. 1/9-084:613/614

Systemic Aspects of Prophylaxis: a Theoretical Analysis

Tarallo V. L., Vatsyk M. Z.

Abstract. *Purpose of Research.* The purpose of the study is to define the systemic aspects of prophylactic measures for health protection.

Object and Methods of Research. The object of the study is prophylactic aspects of information-methodological system in the field of health protection.

Results and their Discussion. Theoretical study, performed by the author according to applied system analysis, developed individually, allowed to go to the following key systemic aspects of the content of the "prophylaxis" concept, i. e., prophylaxis from the system point of view, which are the following: actions orientation; function (the action itself); task that needs to be solved; elimination of conditions that lead to disharmony in the life of individual person or group of people (population); enhancement of protective functions of the individual or population due to their encouragement and support (for population it is a set of public health measures, recreation, implementation of legislation of law, family, marriage, etc).

Consequently, prophylaxis aims at building of the system, where process of normal vital functions of both individual and population are stable and purposeful.

Then, the purpose of prophylaxis for individual (according to the health state of "healthy" or "apparently healthy") is to build the system with dependability, in which the person reasonably relies on the implementation of the actions for which this system has been designed.

It should be admitted that this assumes an understanding of prophylaxis as actions that are directed onto the current processes for its stable functioning.

At the same time, the purpose of prophylaxis for the population is to achieve stable direction of health processes flow (processes are going by themselves); to achieve fixed tendency relating to directional trends of health processes according to required indications ("+" or "-" signs).

Regarding the release of classification of prophylaxis, the latter should be derived from components of the «health» concept. Taking into consideration that such components are three, i. e., inner viability, outer viability and limiting life interval, then methodological and, correspondently, information-methodological background of classification of prophylaxis is the following gradation of actions (measures):

1. Purely "internal" prophylaxis, i. e., activity aims at prevention and elimination of negative current processes inside system object (individual, family, population);

2. Purely "external" prophylaxis i. e., activity aims at prevention and elimination of negative current processes in system object's (individual, family, population) habitat, vital activity (both physical and social);

3. " External-internal" and "internal-external" prophylaxis, i. e., activity aims at prevention and elimination of negative functional changes inside or outside of system object (individual, citizens, population).

The abovementioned makes it evident that prophylaxis is an integral component of both health and health care system administration, and its structural division should be fully agreed with structural components of the "health" concept. According to this, system classification of prophylaxis requires the formation of new (or updating the existing ones) structures of information and methodical support of management decisions in the field of health protection.

Conclusion. Structural components of «prophylaxis» system concept have been defined. System classification of prophylaxis in health protection practice has been proposed.

Key words: system analysis, prophylaxis, administration, health protection.

Рецензент – проф. Голованова І. А.

Стаття надійшла 27. 02. 2014 р.